

26 fevral—Xocalı Soyqırımı Günüdür

XX əsrin ən dəhşətli və qanlı facielerindən hesab edilən Xocalı soyqırımının 22 il təmam olur. 1992-ci ilin fevralın 25-dən 26-na keçən gecə erməni hərbi birləşmələri keçmiş sovet ordusunun Xankəndi şəhərində yerləşən 366-clı motoatıcı alayının iştirakı ilə aylarla mühasirədə saxlanılan Xocalıya hücum edərək bir gecənin içində şəhəri yerlə-yeşsan etmişdir. Bu qanlı aksiya zamanı dinc əhaliyə amansızlıqla divan tutulmuş, 613 nəfər qətlə yetirilmiş, meyitlər təhqir olunmuş, 1275 nəfər girov götürülmüşdür. Onlardan 150 nəfərinin taleyi hələ də məlum deyil. Hərbi təcavüz nəticəsində 8 ailə təmam məhv edilmişdir.

Bu amansız fakt o zamankı Azərbaycan hakimiyyətinin səviyyəsini göstərən ən bariz nümunədir. Demək olardı ki, ordu tamamilə başsız idi. Təchizat, təminat tam unudulmuşdu. Vətənpərvər xalqımız könüllü olaraq vətəni müdafiəyə qalxmış və her vasitə ilə orduya kömək etmək isteyirdi.

O günləri yaxşı xatırlayıram. Çünkü təsadüfən də olsa Xocalı faciəsinin son günlərinin müşahidəcisi olmuşam. 1992-ci ildə 141 nömrəli Qəbələ Texniki Peşə Məktəbində direktor və-

zifəsində işləyirdim. Hər yerdə olduğu kimi bizim kollektivdə də orduya yardım məqsədi ilə müəyyən miqdarda sovqat (meyvə, şirəsi, geyim əşyaları, siqaret və müəyyən ərzaq məhsulları) toplanmışdı. Onu lazımi yere çatdırmaq məqsədi ilə mən rayonda fəaliyyət göstərən komendaturaya müraciət etdim. O vaxt bu işi rayon prokuroru Kamo Fətəliyev həvalə etmişdilər. Mən Kamo müəllimə müraciət etdikdə o, bu işi alqışladı və maşınla təmin olunmağımız üçün o vaxt mədəniyyət şöbəsinin müdürü işləyən Əhmədiyyə Məmmədova tapşırıq verdi. Bizə fevral ayının 28-də mədəniyyət şöbəsi tərəfindən Elman Quliyevin idarə etdiyi «UAZ» markalı maşın ayrıldı. 28 fevral tarixində məktəb həmkarlar təşkilatının sədri Şaiq müəllimlə səhər tezdən Ağdam şəhərinə yola düşdü. Şaiq müəllim hazırda şəhər 4 nömrəli məktəbdə işləyir. Bize Ağdam şəhərində prokurorluğun binasında yerləşən Qərargaha getmək tapşırığı verilmişdi. Biz saat 10-11 radələrində Ağdam şe-

hərinə çatdıq. Şəhər böyük izdiham içinde idi. Biz qərargahda növbətçi ilə görüşdük. O bizə məlumat verdi ki, Xocalı 2 gün bundan qabaq güllə-boran olunub. Büttün rəhbərlik bununla əlaqədar baş qərargaha çağrılıb, indi gələrlər. Biz gözləməli olduğuk. Bu zaman Ağdam şəhər məscidi qarşısına toplanmış izdiham iştirakçılarının vay-sivən səsi deyərdim indi də qulaqlarımızdadır. Öyrəndim ki, güllə-boranın sonra yalnız 27-28 fevral tarixlərində ölənlərin, donmuş insanların cəsədlərini, parçalanmış bədən hissələri götürülüb dinc əhaliyə təhvil verilir.

Ağdam şəhər məscidinin qarşısında həmin qurbanları gözləyən qohum-əqrəba maşınlar dayandıqca meyitlər arasından öz doğmalarını, yaxınları seçib götürür və dəfinə hazırlamaq üçün işçi qrupuna təhvil verirdilər. Bu zaman 2 nəfər məscidə xidmət göstərən işçinin həyecanlanaraq bayılıb yixıldığını və həkim komissiyasının köməkliyi ilə xəstəxana-ya aparıldığını da müşahidə etdik...

Az kecmədi ki, komendanturun işçiləri ilə görüşə bildik. Bize Ağdamdan xeyli uzaqda yerləşən Fərruxlu kəndi yaxınlığında 136 nömrəli Ağdam Texniki Peşə Məktəbində yerləşən hərbi hissəyə getmək göstərişi verildi. Cox çətinliklə dağ yolunu keçərək hərbi hissəyə çatdıq.

Komandir bizi çox təəcübə qarşılıdı, necə gəldiyimizi soruşdu və gülümədi. Gelişimizin məqsədini bildirdik. O, maşınımızın boşaldılmasını hərbiçilərə tapşırıdı.

Sonra bizə məlumat verdi ki, 3 gündür onlarla tam əlaqə kəsilib. Bize hərbi hissədən aşağıda yerləşən kəndde tüstülenən evləri, binaları göstərək məlumat verdi ki, 3 gündən artıqdır ki, həmin erməni kəndlərini güllə-boran ediblər. Kəndlər tam boşalıb. Əlavə kömək gəlmir ki, oraları zəbt edək. Xeyli söhbətdən sonra komandir rəhbərliyə və komandanlığı öz narazılığını, bizə isə razılığını bildirək getməyimizi məsləhət bildi. Bizi iki hərbiçi vasitəsi ilə Ağdamaya yola saldı. Tapşırı-

ğı yerinə yetirməyimiz barədə Ağdamdakı qərargaha məlumat verib Qəbələyə qayıtdıq.

Lakin bir məsələ bu gün də mənə aydın deyil. Görəsən, səbəb nə imiş ki, rəhbərlik tərəfdilər bu misli görünməmiş cinayəti xalqdan, dünya içtimaiyyətindən gizlətmək isteyirmiş? Nə üçün hadisədən bir neçə il keçməsinə baxmayaraq bu məsələyə siyasi qiymət verilməmişdir?

Bu məsələyə yalnız ulu öndər Heydər Əliyevin həkimiyətə gəlişindən sonra siyasi qiymət verildi. Məsələnin mahiyyəti yalnız onda bəlli oldu ki, bu hadisə son iki əsirdə erməni milletçilərinin tarixi Azərbaycan torpaqlarında mifik Büyük Ermənistən dövləti yaratmaq idəyasını gerçəkləşdirmək məqsədi ilə ardıcıl həyata kecirdiyi kütłəvi qırğınların ən qanlı səhifəsidir.

Ulu öndərin sözləri ilə desək «Bu ağır cinayətə görə siyasi-hüquqi məsuliyyət bir başa Ermənistən o zamankı və indiki rəhbərliyinin, Dağlıq Qarabağdakı separatçı rejimin üzərinə düşür. Bunu hamı bilməlidir!»

**Fərman HACİYEV,
DİIXİHİ Qəbələ RK-nin
sədri, Azərbaycan
Respublikasının əmək
veterani.**

Xocalı faciəsi-cəzasız cinayət

XX əsrə insanlara qarşı işlənmiş ən dəhşətli cinayətlərdən olan Xocalı soyqırımından 22 il keçir. Sivil sayılan dünyamızda buna bənzər və bundan daha kiçik həcmli cinayətlər törətmış çox sayıda cəllad bey-nəlxalq məhkəmələr qarşısında törətdiyi əməlin cavabını verməli olmuş və ən ağır cəzalara məhkum olunmuşlar. Buna baxmayaq Xocalı soyqırımını töretdi cəlladlar növbə ilə Ermənistən adlı bədnəmə topluma rəhbərlik etməkdərlər. Bu azmiş kimi canilər Birləşmiş Millətlər Təşkilatı (BMT), Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatı (ATƏT), Avropa Şurası (AŞ) kimi dünyada sülhün, demokratiyanın, insan hüquqlarının qoruyucusu rolu iddia edən təşkilatların tribunalarından bəşəriyyətə

ləkə olan hərəkətlərinə haqq qazandırmağa çalışırlar. Cinayətə və cinayətkarlıqlara qarşı ikili münasibət özlərini demokratiyanın və insan haqlarının keşikçisi sayan qərb dövlətlərinin siyasetinin əsasını təşkil edir. Erməni vandalları bu ikili siyasetdən yetərince bəhrələnməkdərlər.

Tariximizi vərəqlədikcə ermənilərin daim xalqımıza qarşı düşmən mövqedə olundular bəlli olur. Təkcə XX əsrə ermənilər xarici himayədarlarının köməyi ilə üç dəfə: 1905—1907-ci, 1914—1918-ci və 1988—1992-ci illərdə xalqımıza qarşı misli görünməmiş soyqırımı töretdi. Maraqlıdır ki, ermənilər həmişə hakimiyyətin zəif olduğu dönlərdə öz məkrli niyətlərini açıq şəkildə həyata keçirmiş, hakimiyyət zəiflədikdə məkrli planlarını həyata keçirmişlər.

möhkəm olduqda isə tülükləndinə bürünərək məqam gözləmişlər.

Xocalı hadisəsinə qədər Ermənistanda və Dağlıq Qarabağda cərəyan edən hadisələr göstərir ki, ermənilər bu soyqırımı uzun müddət planlaşdırılmış, mərkəzi hakimiyyət güclü olunduqda geri çəkilmiş, hakimiyyət zəiflədikdə məkrli planlarını həyata keçirmişlər.

Ötən əsrin 60-cı illərində SSRİ-nin o vaxtkı rəhbəri N. Xruşçovun sərsəm islahatlarından ruhlanan ermənilər 1964—1967-ci illərdə Dağlıq Qarabağda, xüsusən Xankendinə kütłəvi ixitişələrə başlamış, 3 iyul 1967-ci ildə Xankendidə Vilayət Mili İdarəsinin qarşısında 3 azərbaycanlı vəhşicəsinə (birini diri-dirin yanırmaqla) öldürmüştürlər.

1969-cu ildə Heydər Əliyevin Azərbaycan KP MK-nin birinci katibi seçilməsindən sonra Dağlıq Qarabağda separatizmin qarşısını almaq üçün çox ciddi tədbirlər həyata keçirildi. 1967-ci il kütłəvi iğtişaşın fealları olan cəlladlardan 14 nəfəri müxtəlif müddələrə azadlıqdan məhrum edildi, 5 nəfərə ölüm cəzası verildi.

Bundan başqa Dağlıq Qarabağ Vilayət Partiya Komitəsinin, hüquq mühafizə orqanlarının rəhbərliyində ciddi kadər dəyişikliyi həyata keçirildi. Bu orqanlara xeyli sayda azərbaycanlı işə göndərildi.

1971-ci ildə Xankendindəki 1000 nəfərədək şəxsi heyəti, tankları və zirehli texnikası olan alay buradan çıxarıldı.

Dağlıq Qarabağın iqtisa-

di və mənəvi tərəqqisinə diqqət artırıldı. Şuşa şəhərinin iqtisadi inkişafı üçün xüsusi qərarlar qəbul edildi. Burada çoxlu mehmanxana, ümumiyyətli sanatoriya yaradıldı. 1981-ci ildə Şuşada M. P. Vaqifin məqbərəsinin açılışında şəxsən ümumməlli lider Heydər Əliyev iştirak etdi. Şuşada Ü. Hacıbəyovun, Bülbülün ev muzeyləri açıldı. X. Natəvanın heykəli qoyuldu.

1973-cü ildə Xankəndi də pedaqoji institut açıldı. Burada elektrik malları zavodu, ipəkçilik kombinatı, ayaqqabı fabriki, mebel fabriki, tikinti materialları kombinatı və sair çox sayıda iş yerləri açıldı. 1979-cu ildə Ağdam—Xankəndi dəmir yolu çəkildi. Dağlıq Qarabağ əsasən üzümçülük və şərabçılıq üzrə ixtisaslaşmışdı. Vilayətin bütün iqtisadi əlaqələri Azərbaycana yönəldildi.

(Ardı 7-ci səhifədə).